

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної педагогіки та спеціальної психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Формування навичок самообслуговування у дошкільників із
інтелектуальним порушенням

Виконав студент групи СОМ-2(2)
спеціальності: 016 Спеціальна освіта
Кальченко Андрій Миколайович
Керівник: Дергач М. А.
Рецензент: Походенко С. В.
Нормоконтроль ____Ю. С. Дерев'янку

Запоріжжя
2020 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 42 с., 7 табл., 44 джерела, 1 додаток.

Об'єкт дослідження: виховання дошкільників із інтелектуальним порушенням.

Предмет дослідження: формування навичок самообслуговування у дошкільників із інтелектуальним порушенням.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити особливості формування навичок самообслуговування у дошкільників із інтелектуальним порушенням в спеціальних дошкільних навчальних закладах.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз літератури з проблеми дослідження, узагальнення та систематизація отриманої інформації), емпіричні (тестування, аналіз продуктів діяльності), кількісний і якісний аналіз отриманих даних, математична обробка даних, описовий, порівняльний.

Формування навичок самообслуговування посідає особливе місце в психолого-педагогічних дослідженнях і є важливим напрямом психофізичного розвитку дитини. Від рівня сформованості навичок самообслуговування, ступеня їх автоматизованості, уміння застосовувати в аналогічних ситуаціях значною мірою залежить успішність розвитку, навчання і соціалізації дітей дошкільного віку із інтелектуальним порушенням, формування її особистості.

САМООБСЛУГОВУВАННЯ, НАВИЧКИ, ДІТИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ, ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ПОРУШЕННЯ, ДРІБНА МОТОРИКА, ФОРМУВАННЯ

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні в Україні відбуваються позитивні зміни щодо суспільного ставлення до осіб з особливими потребами. Програма сучасної стратегії спеціальної освіти і державної допомоги приділяє значну увагу ранньому виявленню, комплексному супроводу та пошуку нових організаційних форм і змісту педагогічної роботи з дітьми, які мають особливі потреби. Саме до такої категорії належать дошкільники із інтелектуальним порушенням. Актуальність проблеми зумовлена зростанням чисельності дітей окресленої категорії, які розпочинають навчання у спеціальних дошкільних навчальних закладах і посиленням уваги до їхнього розвитку та інтеграції в суспільне життя.

Практична і соціальна спрямованість навчання, як ключова позиція концепції освіти дітей з порушеннями розумового розвитку, зумовила пріоритет вирішення завдань їх соціально-трудової адаптації, серед яких важливим компонентом виступає формування навичок самообслуговування (Г. Блеч, А. Висоцька, О. Гаврилов, Ю. Галецька, І. Гладченко, Л. Дробот, Г. Зак, В. Карвяліс, О. Ковальова, С. Конопляста, В. Лубовський, Н. Лур'є, О. Маллер, В. Мачихіна, Г. Мерсіянова, С. Мирський, Н. Павлова, Б. Пінський, І. Татьянчикова, С. Трикоз, О. Чеботарьова та ін.). Виконання дій, що спрямовані на задоволення повсякденних особистих потреб і пов'язані з життєвою необхідністю догляду за власним тілом розглядаються дослідниками у контексті поняття «самообслуговування», а їх формування відбувається у процесі трудового виховання дітей з розумовою відсталістю.

Оволодіння навичками самообслуговування є запорукою успішної подальшої соціалізації дитини, у процесі якої дитина навчається основам самостійної праці, починає виявляти до неї інтерес, оволодіває певними навичками і вміннями (І. Бех, В. Бондар, Л. Вавіна, Л. Виготський, А. Висоцька, О. Гаврилов, Г. Дульнєв, Л. Занков, Д. Ісаєв, І. Татьянчикова, Г. Сухарєва, О. Хохліна, Г. Цикото, Л. Шипіцина, Я. Юдилевич та ін.).

Аналіз результатів сучасних наукових досліджень дає змогу дійти висновку, що своєрідність розвитку навичок самообслуговування стає основною причиною соціальної дезадаптації, дезорієнтації у навколишньому середовищі, залежності від допомоги дорослого. Дослідники підкреслюють важливість раннього періоду дитинства як сензитивного щодо формування способів дій із самообслуговування, оскільки в онтогенезі пробуджується висока природна цікавість дитини до праці дорослих і наполегливе прагнення самій включатися в спільні з дорослими дії. Це відображає загальну стратегію розвитку дошкільника з помірною розумовою відсталістю, тоді як навички самообслуговування виступають інструментарієм, від якого залежить інтеграція дитини в освітнє середовище. Результати аналізу теоретичного підґрунтя і практичного досвіду дали змогу засвідчити наявність значних труднощів, що супроводжують процес навчання самообслуговування дітей з помірною розумовою відсталістю, обумовлені як відсутністю навчально-методичного забезпечення, так і неврахуванням корисного потенціалу дошкільників з помірною розумовою відсталістю (здатністю до наслідування, добре розвиненою механічною, зоровою пам'яті).

Важливість окресленої проблеми для теорії і практики дошкільного навчання і виховання, недостатність науково-методичної розробленості в спеціальній педагогіці зумовили вибір теми дослідження: «Формування навичок самообслуговування у дошкільників із інтелектуальним порушенням».

Об'єкт дослідження: виховання дошкільників із інтелектуальним порушенням.

Предмет дослідження: формування навичок самообслуговування у дошкільників із інтелектуальним порушенням.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити особливості формування навичок самообслуговування у дошкільників із інтелектуальним порушенням в спеціальних дошкільних навчальних закладах.

Для досягнення поставленої мети були визначені наступні завдання:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури визначити особливості формування навичок самообслуговування у дошкільників із інтелектуальним порушенням.

2. Виявити стан сформованості навичок самообслуговування у дошкільників із інтелектуальним порушенням.

3. Визначити педагогічні підходи до формування навичок самообслуговування у дітей дошкільного віку із інтелектуальним порушенням та експериментально підтвердити їх ефективність у виховному процесі спеціальних дошкільних навчальних закладах.

4. Розробити методичні рекомендації щодо створення освітньо-виховного середовища у спеціальних дошкільних навчальних закладах та родині, який забезпечуватиме ефективне формування навичок самообслуговування у дітей дошкільного віку із інтелектуальним порушенням.

У процесі дослідження використовувалися такі методи: теоретичні (аналіз літератури з проблеми дослідження, узагальнення та систематизація отриманої інформації), емпіричні (тестування, аналіз продуктів діяльності), кількісний і якісний аналіз отриманих даних, математична обробка даних, описовий, порівняльний.

Методологічне підґрунтя дослідження. Методологічну основу дослідження склали положення про:

– концепції культурно-історичного розвитку вищих психічних функцій (Л. Виготський);

– концепції спеціальної освіти (І. Бех, В. Бондар, В. Засенко, Е. Данілавичюте, Т. Дегтяренко, В. Кобильченко, А. Колупаєва, С. Кульбіда, С. Максименко, Н. Пахомова, В. Синьов, М. Супрун, В. Тарасун, О. Хохліна, М. Шеремет та ін.);

– теорія корекційно-розвивального та диференційованого навчання розумово відсталих дітей на основі різнобічного врахування їх психофізичних особливостей та пізнавальних можливостей (Л. Вавіна, О. Гаврилов, Г. Дульнев, І. Єременко, І. Колесник, Г. Мерсіянова, І. Татяничкова та ін.);

– концепція дошкільної освіти дітей з розумовою відсталістю (Г. Блеч, І. Бобренко, А. Висоцька, І. Гладченко, Н. Макарчук, С. Трикоз, О. Чеботарьова);

– дослідження у галузі раннього психолого-педагогічного супроводу дітей із важкими порушеннями інтелектуального розвитку (І. Бутомо, О. Давіденкова, С. Забрамна та ін.).

Теоретичне значення роботи полягає у тому, що узагальнено теоретичні матеріали щодо формування навичок самообслуговування у дітей дошкільного віку із помірною розумовою відсталістю; підібрано та систематизовано методики корекційної роботи з дошкільниками із інтелектуальним порушенням.

Практична значущість роботи полягає в тому, що здобуті в процесі дослідження дані, удосконалені і систематизовані в ньому положення сприятимуть поліпшенню корекційно-реабілітаційної та навчально-виховної роботи спеціальних дошкільних навчальних закладів та реабілітаційних центрів з формування навичок самообслуговування у дошкільників із інтелектуальним порушенням.

Структура та обсяг магістерської роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (44 найменування). Містить 7 таблиці, 1 додаток, загальний обсяг роботи – 50 сторінок, із них основного тексту 43 сторінки.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного теоретико-експериментального дослідження дають змогу сформулювати такі висновки:

1. Аналіз психолого-педагогічних літературних джерел свідчить про значний інтерес науковців та практиків до процесу формування навичок самообслуговування у дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю. Водночас чисельні теоретичні та емпіричні дані стосовно порушень формування навичок самообслуговування (механізмів, методик діагностики та корекції) у дошкільників із інтелектуальним порушенням не містять інформації щодо особливостей формування даної діяльності з позицій алгоритму покрокових дій з урахуванням структури ураження (складного комплексу психомоторного, інтелектуального, мовленнєвого розладів) при помірній розумовій відсталості. В окремих наукових джерелах приділено увагу позитивному впливу навичок самообслуговування на психофізичний розвиток дітей з помірною розумовою відсталістю.

2. В роботі експериментально визначено стан сформованості навичок самообслуговування у дітей з помірною розумовою відсталістю, виділено основні показники та критерії сформованості, зокрема: уявлення про себе, предмети посуду, одягу та взуття, продукти харчування; вміння впізнавати предмети в малюнках та співвідносити з реальними предметами побуту; виконання поетапних дій, розвиток дрібної моторики, що є передумовою для формування навичок самообслуговування; орієнтування в послідовності виконання завдань. Виявлено чотири рівні сформованості навичок самообслуговування у дошкільників з помірною розумовою відсталістю (низький, середній, достатній та високий), які засвідчили значущість диференційованого раннього корекційного впливу на розвиток основних показників формування навичок самообслуговування у дошкільників з

помірною розумовою відсталістю, потребу розроблення та впровадження педагогічної технології.

3. Створено і впроваджено в практику корекційно-розвивальну програму формування навичок самообслуговування дітей дошкільного віку з інтелектуальним порушенням, результати експериментальної перевірки якої засвідчують достатньо високу її ефективність, що підтверджено аналізом отриманих даних як в експериментальній, так і в контрольній групах. Результати формувального експерименту продемонстрували наявність позитивних якісних змін у сформованості навичок самообслуговування і виявили найбільш значущі відмінності в їх динаміці.

4. Розроблено та експериментально апробовано методичні рекомендації для педагогів та батьків щодо підвищення ефективності формування навичок самообслуговування у дітей дошкільного віку з помірною розумовою відсталістю, які з одного боку, є складовою педагогічної технології, з іншого – виступають як самостійний інструмент для створення сприятливого простору навчання в дошкільних навчальних закладах та домашніх умовах, що забезпечує безперервний соціальнопобутовий розвиток дошкільників з помірною розумовою відсталістю.

Перспективним напрямом подальших наукових розвідок у контексті проведеного дослідження ми вбачаємо в удосконаленні змісту навчальних програм для дітей даної категорії, котрі навчаються у спеціальних дошкільних навчальних закладах, групах, реабілітаційних центрах.